

طبقات ابن سعد در ترازوی نقد

بررسی اخبار خلفای راشدین

در کتاب الطبقات الکبری ابن سعد

مصطفی گوهری فخرآباد

عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

انتشارات سفیر ارجمند

سرشناسه	گوهری فخرآباد، مصطفی، ۱۳۶۰
عنوان قراردادی	الطبقات الکبری، فارسی، برگزیده
عنوان و نام پدیدآور	طبقات ابن سعد در تراوی نقد: بررسی اخبار راشدین در کتاب الطبقات الکبری ابن سعد / مصطفی گوهری فخرآباد؛ [به سفارش] مؤسسه تاریخ و فرهنگ دیار کهن تهران: سفیراردهال، ۱۳۹۶
مشخصات نشر	۲۴۰ ص: ۱۶/۵ × ۲۱/۵ س.م
مشخصات ظاهری	تاریخ اسلام: ۱
فروست	۹۷۸ - ۶۰۰ - ۳۱۳ - ۵۵۸ - ۱
شابک	فیبا
وضعیت فهرست‌نویسی	کتابنامه: ص: [۲۰۹] [۲۲۲]؛ همچنین به صورت زیرنویس
بادداشت	نمایه
بادداشت	بررسی اخبار راشدین در کتاب الطبقات الکبری ابن سعد
عنوان دیگر	ابن سعد، محمد بن سعد، ۲۳۰ ق. الطبقات الکبری - - نقد و بررسی
موضوع	اسلام - - سرگذشتنامه
موضوع	Islam - Biography
موضوع	خلفای راشدین - - سرگذشتنامه
موضوع	Caliphs, Orthodox - - Biography
موضوع	ابن سعد، محمد بن سعد، ۲۳۰ ق. الطبقات الکبری، برگزیده. شرح
شاسه افزوده	مؤسسه تاریخ و فرهنگ دیار کهن
جاسه افزوده	۱۳۹۶ ۰۴۲۰۱الف/BPT۱
رده‌بندی کنگره	۲۹۷/۹۲
رده‌بندی دیوئی	۲۹۷/۹۲
شماره کتاب در ملی	۴۹۷۰۸۲۱

طبقات ابن سعد در تراوی نقد (بررسی اخبار خلفای راشدین در کتاب الطبقات الکبری ابن سعد) مصطفی گوهری فخرآباد از مجموعه تاریخ اسلام / ۱ نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

صفحه آرایی و طراحی جلد: واحد ساسی نشر سفیراردهال
لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سفیراردهال

شمارگان: ۵۵۰ نسخه ♦ شماره نشر: ۱ - ۶۱۹
بهها: ۱۸۰۰۰۰ ریال

© حق چاپ: ۱۳۹۶، انتشارات سفیر اردهال www.safirardehal.ir

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۳۱۳ - ۵۵۸ - ۱

نشانی دفتر: تهران، خیابان مفتح، خیابان سمیه، روبه روی بانک ملی ایران، ساختمان ۱۱۸، واحد ۴

تلفن مرکز پخش: ۸۸۳۱۳۸۹۸ - ۸۸۳۱۹۳۴۲ کد پستی: ۱۵۸۱۸ - ۷۴۷۱۵
email: safirardehal@ya hoo.com

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه‌برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گیومه در مستندنویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۱۳.....	یادداشت دبیر مجموعه.....
۱۵.....	مقدمه.....
۱۶.....	پیشینه تحقیق.....
۲۳.....	معرفی منابع.....

بخش اول

کلیات

۲۷.....	فصل اول: ابن سعد و الطبقات الکبری.....
۲۷.....	۱. زندگانی ابن سعد.....
۳۳.....	۲. وثاقت.....
۳۵.....	۳. مشایخ.....
۳۷.....	۴. شاگردان.....
۳۸.....	۵. آثار.....
۴۰.....	قسمت دوم: الطبقات الکبری.....
۴۰.....	۱. طبقات نگاری در جهان اسلام.....
۴۵.....	۲. شیوه ابن سعد در الطبقات الکبری.....
۵۰.....	۳. روش ابن سعد در الطبقات الکبری.....
۵۲.....	۴. منابع ابن سعد.....
۵۶.....	۵. جایگاه طبقات ابن سعد در میان مورخان و محدثان.....
۵۸.....	۶. تدوین و چاپ الطبقات الکبری.....
۶۱.....	فصل دوم: اهل حدیث و تاریخ نگاری اسلامی.....
۶۱.....	قسمت اول: سیر تطور اهل حدیث تا نیمه قرن سوم هجری.....
۷۱.....	قسمت دوم: صحابه در نگاه اهل حدیث و تاثیرات آن بر تاریخ نگاری اسلامی.....

الف - عدالت صحابه ۷۲

ب - تفضیل خلفای راشدین بر یکدیگر ۷۶

بخش دوم

خلفای راشدین در الطبقات الکبری ابن سعد

فصل اول: ابوبکر در الطبقات الکبری ابن سعد ۸۳

۱. نقاب ابوبکر ۸۳

۲. اسلام ابوبکر ۸۵

۳. داستان ۸۶

۴. نماز گزاردن ابوبکر در واپسین روزهای حیات پیامبر (ص) ۹۳

انتصاب یا انتخاب ۹۶

۵. خلافت ابوبکر ۹۹

الف - سقیفه ۹۹

ب - تخلف حضرت علی (ع) از بیعت ۱۰۴

ج - تخلف کنندگان از بیعت با ابوبکر ۱۰۶

د - فدک ۱۰۶

۶. سیمای ابوبکر ۱۱۳

۷. وصیت ابوبکر ۱۱۳

الف - به خلافت گماردن عمر ۱۱۴

ب - موضع امام علی (ع) در قبال شیخین ۱۱۹

۸. حدیث سدا لا ابواب ۱۲۰

۹. ماجرای ردّه ۱۲۱

فصل دوم: عمر بن خطاب در الطبقات الکبری ابن سعد ۱۲۳

۱. عمر بن خطاب ۱۲۳

۲. اسلام عمر ۱۲۴

۳. ذکر هجرت عمر و عقد اخوت او ۱۲۶

عمر در زمان پیامبر (ص) ۱۲۶

۱۲۶	الف - صلح حدیبیه
۱۲۷	ب - خیر
۱۲۷	۴. به خلافت رسیدن عمر (استخلاف عمر)
۱۲۷	الف - سیره عمر در مورد بیت المال
۱۲۹	ب - ساده زیستی عمر
۱۲۹	ج - سیره عمر نسبت به عمال خود
۱۳۰	د - خدمات عمر
۱۳۳	ه - منع کتابت حدیث
۱۳۴	و - خشم عمر
۱۳۴	ز - زهد عمر
۱۳۵	ح - سخت گیری عمر با خدا
۱۳۵	ط - تشکیل دیوان
۱۳۶	ی - قحطی سال هجدهم (سنة الرمادة)
۱۳۷	ک - سیمای عمر
۱۳۷	ل - قتل عمر
۱۳۸	م - عمر و شورای تعیین خلیفه
۱۴۳	ن - استغفار عمر به هنگام مرگ
۱۴۴	۵. سایر موضوعات
۱۴۴	الف - تغییر اذان و نماز توسط عمر
۱۴۵	ب - علم عمر
۱۴۶	ج - بت شکنی عمر
فصل سوم: عثمان بن عفان در الطبقات الکبری ابن سعد عثمان بن	
۱۴۷	عفان
۱۴۷	۱. اسلام عثمان
۱۴۸	۲. شمایل عثمان
۱۴۹	۳. شورای عمر
۱۴۹	۴. بیعت عثمان

- الف - اشتباهات (أحداث) عثمان از نگاه محدثان ۱۴۹
- ب - اشتباهات عثمان از نگاه مورخان ۱۵۳
- ۱ - بذل و بخشش‌های بسیار و بی‌مورد نسبت به اطرافیان و به کار گماردن ایشان ۱۵۳
- ۲ - زیر پا نهادن دستورات الهی و پیامبر (ص) ۱۵۵
- الف - قصاص نکردن عیدالله بن عمر ۱۵۵
- ب - از تبعید باز گرداندن حکم بن عاص ۱۵۷
- ج - قسر نماز در منا و ممنوع کردن حج عمره در ایام حج واجب ۱۵۷
- د - عثمان و معترضان ۱۵۸
- الف - ابن مسعود ۱۵۸
- ب - عمار ۱۵۹
- ج - ابوذر ۱۵۹
- د - سایر صحابه ۱۶۰
۵. شورشیان مصری و محاصره خانه عثمان ۱۶۱
- موضع امام علی (ع) در قبال شورشیان ۱۶۱
۶. پیشنهاد شورشیان به عثمان برای کساره‌گیری از خلافت ۱۶۳
- الف - برخورد اهل حدیث با شورشیان ۱۶۳
- ب - اجازه دفاع ندادن عثمان در ایام شورش ۱۶۴
- ج - به ناحق کشته شدن عثمان ۱۶۶
- د - تأثیر قتل عثمان در جامعه ۱۶۷
۷. قتل عثمان ۱۶۹
۸. خواندن تمام قرآن در یک رکعت ۱۶۹
۹. میراث عثمان، مدت عمر او و مکان دفن وی ۱۷۰
۱۰. تدفین عثمان ۱۷۰
۱۱. سخنان صحابه در مورد قتل عثمان ۱۷۰
- الف - نقش عایشه در تحریک مردم ۱۷۱
- ب - سرنوشت قاتلان عثمان ۱۷۲
- فصل چهارم: امام علی (ع) در الطبقات الکبری ابن سعد امام علی (ع) ۱۷۵

۱۷۵	۱. اسلام امام علی (ع).....
۱۷۸	الف - عقد اخوت امام علی (ع) با پیامبر (ص).....
۱۷۸	ب - افتخارات جنگی حضرت علی (ع).....
۱۸۰	۲. حدیث منزلت.....
۱۸۲	۳. ویژگی های ظاهری حضرت علی (ع).....
۱۸۲	۴. لباس امام علی (ع).....
۱۸۲	۵. شب کلاه و انگشتر امام علی (ع).....
۱۸۳	۶. تن عمام و بیعت با امام علی (ع).....
۱۸۳	الف - بیعت با امام علی (ع).....
۱۸۴	ب - جمل.....
۱۸۷	۷. صفین.....
۱۸۸	نهر وان.....
۱۸۹	۸. شهادت حضرت علی (ع) و قصص ابن ملجم مرادی.....
۱۸۹	الف - پیش بینی شهادت حضرت علی (ع).....
۱۹۰	ب - انتقاد از امت خویش.....
۱۹۰	ج - حدیث شقی ترین امت.....
۱۹۰	د - خوش رفتاری با اسیر.....
۱۹۱	ه - ضربت خوردن و شهادت امام علی (ع) و مدت عمر ایشان.....
۱۹۱	و - فضایل امیر المؤمنین علی (ع) از زبان امام حسن (ع).....
۱۹۱	ز - غلات در زمان امام حسن (ع).....
۱۹۲	ح - قصاص ابن ملجم مرادی و شادی عایشه از شنیدن خبر شهادت امام علی (ع).....
۱۹۳	۹. سایر موضوعات.....
۱۹۳	الف - علم امام.....
۱۹۴	ب - غدیر.....
۱۹۷	ج - ساقی کوثر.....
۱۹۷	د - حدیث ثقلین.....
۱۹۹	فصل پنجم: تحلیل آماری اخبار خلفای راشدین.....

۱۹۹	۱- مجموع روایات مربوط به خلفای راشدین
۱۹۹	جدول شماره ۱- مجموع روایات مربوط به خلفای راشدین
۲۰۰	۲- آخرین راوی
۲۰۰	جدول شماره ۲- آخرین راوی
۲۰۱	۳- منابع ابن سعد در اخبار خلفای راشدین
۲۰۲	جدول شماره ۳- اولین راوی
۲۰۵	نتیجه گیری
۲۰۹	منابع
۲۲۳	فهرست

مقدمه

این پژوهش، کوششی است در جهت شناخت بیشتر و بهتر یکی از مورخین و محدثین سده‌های نخست اسلامی و آشنایی با کتاب او به مدد بررسی تطبیقی اخبار موجود در آن، طی دوره‌ای خاص. ابن سعد یکی از مورخان و محدثان قدیمی و ثقة اهل سنت در قرن سوم هجری است که خوشبختانه کتاب طبقات وی از گزند حوادث مصون مانده و به شکلی تقریباً کامل به دست ما رسیده است. این کتاب حاوی اطلاعات بسیار با ارزشی درباره تاریخ اسلام به ویژه تاریخ فرهنگی اسلام است که تقریباً از این لحاظ در میان آثار برجای مانده از آن دوره منحصر به فرد است.

در این تحقیق، سعی شده است از طریق بررسی ربا گانی مؤلف و نگرش اهل حدیث (که مؤلف نیز یکی از محدثان است) نسبت به وقایع صدر اسلام و آن گاه بررسی تطبیقی اخبار خلفای راشدین در این کتاب شناختی صحیح و مطابق با واقع از وی و کتابش به دست آید.

سوالات مطروحه در این تحقیق عبارتند از:

۱. کدام یک از مؤلفه‌های اعتقادی اهل حدیث در اخبار مربوط به خلفای راشدین ابن سعد منعکس شده است؟

۲. امانت داری ابن سعد در نقل اخبار مربوط به خلفای راشدین چگونه است؟

۳. چه دیدگاه‌هایی با مطالعه اخبار این کتاب به ذهن خواننده منتقل می‌شود؟

فرضیه‌ای که در این پژوهش با آن مواجهیم این است که ابن سعد کتاب طبقات خود را تا حد زیادی مطابق با گرایش‌ها و اعتقادات اهل حدیث نوشته است. وی از آنجا که در درجه اول یک محدث است در گزارش تاریخ اسلام، رویکردی متفاوت از مورخانی همچون یعقوبی و بلاذری ارائه کرده است. به نظر می‌رسد که ابن سعد در نقل اخبار خود (به ویژه اخبار سیاسی) به مانند هر مؤلف دیگری سعی در القاء دیدگاه‌های متفقد خویش دارد. تلاش در جهت باز جستن این دیدگاه‌ها و نیز کیفیت چنش و گزینش روایات (در مورد خلفای راشدین) هدف این پژوهش است.

این پژوهش در دو بخش و طی سه فصل سامان یافته است. در فصل اول از بخش اول به بررسی اجمالی زندگی‌گانی مؤلف و کتاب الطبقات الکبری پرداخته شده است. فصل دوم به بررسی اعتقادات و گرایش‌های اهل حدیث و نحوه نگرش ایشان به موضوعات تاریخی می‌پردازد. بخش دوم این پژوهش که قسمت اصلی آن را تشکیل می‌دهد دارای پنج فصل است که به ترتیب به بررسی اخبار مربوط به ابوبکر، عمر، عثمان، حضرت علی (ع) و سپس ارائه آماری از اخبار خلفای راشدین می‌پردازد.

پیشینه تحقیق

اسلام‌شناسان از دیرباز به تاریخ‌نگاری سیره و مغازی و وقایع بعدی

تاریخ صدر اسلام علاقه‌مند بوده‌اند. بنابر همین پژوهش‌هایی را سامان داده‌اند. به عنوان نمونه، ا. ل. تسرون^۱ در مقاله‌ای با عنوان «مراحل ویرایش: بررسی موردی آمدن وفد تمیم به نزد حضرت محمد (ص)»^۲ به مقایسه روایت واقدی و ابن اسحاق (منقول در سیره ابن هشام) از آمدن وفد تمیم، به عنوان بزرگترین وفد سال نهم (عام الوفود)، پرداخته است و اختلافات موجود میان این دو روایت و دلایل آن را نشان داده است. وی در بررسی خود عوامل مختلفی را در این امر دخیل دانسته است؛ از جمله اشتباهات راویان در خلط و قایع با یکدیگر، مداخلت قبیله‌گی و خاندانی و... وی از منابع مختلف تاریخی، حدیثی و تفسیری بهره برده و به خوبی نشان داده است که یک روایت در مسیر تکامل خود، یا به قول خود وی: «مراحل ویرایش»^۳ چه تغییر و تحولات را پشت سر می‌نهد.

جونز^۴ هم در دو مقاله به مقایسه سیره ابن اسحاق و مغازی واقدی پرداخته است. در مقاله نخست تحت عنوان «رویدادنگاری مغازی، یک بررسی متنی»^۵ به بررسی «زمان وقایع»^۶ در این دو کتاب پرداخته است و در پایان به این نتیجه رسیده که هر تاریخی که به واسطه واقدی نقل شود، محل تردید است (Jones, p. 275). در مقاله دوم تحت عنوان «ابن اسحاق و واقدی: رویای عاتکه و سریه نخلا بر سر مساله انتقال»^۷ به مطالعه این دو واقعه پرداخته است. به گفته او در

1. Ella Landau - Tasserón

2. "Processes of Redaction: the Case of Tammimite Delegation to the Prophet Mohammad"

3. Processes of Redaction

4. Jones

5. "The Chronology of the Maghāzī—A Textual survey"

6. chronology

7. "Ibn Ishāq and al-Wāqidi: The Dream of 'Ātika and the Raid to Nakhla in Relation to the Charge of plagiarism"

گزارش واقعی، که از جزئیات بیشتری نسبت به ابن اسحاق برخوردار است، عامل داستان‌پردازی مشهودتر است (Ibid, 46)؛ گرچه این داستان‌ها در زمان ابن اسحاق و تقریباً از اوایل سده دوم هجری پدید آمده بود (Ibid, p. 46 - 47).

موتزکی^۱ نیز مجموعه‌ای از مقالات را از نویسندگان مختلف در نقد منابع سیره فراهم آورده است^۲ که شماری از آنها به موضوع مورد بحث ارتباط دارد: یوری روبین^۳ در مقاله‌ای تحت عنوان «زندگی حضرت محمد (ص) و خودنگاره اسلامی: تحلیلی مقایسه‌ای از رویدادهای روزه‌های بدر و خدیجه» به بررسی شورای جنگی پرداخته است که پیامبر (ص) با اصحاب خویش تشکیل داد. روایات متعددی این واقعه را توصیف می‌کنند و هر یک از آنها توضیحات متفاوت و متناقضی را درباره زمان و مکان و نیز راجع به جریان‌ات آن در اختیار می‌گذارند. وی نشان داده است که در این شورا و شوراهای مشابه چند مسأله خیلی پررنگ شده است: ۱. اهمیت دادن فراوان پیامبر (ص) به مشورت؛ چنان که به گفته ابوهزیره، پیامبر (ص) بیش از هر کسی با اصحاب خود مشورت می‌کرد؛ هر چند این روایتی دیگر ابوهزیره تأکید می‌کند که پیامبر (ص) فقط در امور نظامی با اصحاب مشورت می‌کرد (واقعی، ۲/ ۵۸۰). ۲. پررنگ کردن نقش ابوبکر و عمر در جریان مشورت‌ها؛ به طوری که حتی در برخی روایات،

1. Motzki

۲. موتزکی، هارالد، زندگی‌نامه حضرت محمد (ص) بررسی منابع، ترجمه محمد تقی اکبری، عبدالله عظیمایی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، مشهد، ۱۳۸۶.

3. Uri Rubin

۴. چه بسا تأکید این چنینی، زمینه‌سازی مناسبی برای ابن موضوع بود که تعیین خلیفه نیز با مشورت و شورا خواهد بود!

تصمیمات اتخاذ شده توسط شخص پیامبر (ص) به سادگی به ابوبکر نسبت داده شده است و این دو تن در جایگاه مشاوران خاص پیامبر نشسته‌اند و از دیگر صحابه همچون امام علی علیه‌السلام خبری نیست! ۳. تفاخرات و فضیلت‌تراشی‌های مهاجر و انصار (باز در بین خود انصار بین اوس و خزرج) برای خود. از دیگر دستاوردهای روبین اشاره به این نکته است که مسلمانان روایاتی را که حاکی از روحیه شجاعت و دلیری مجاهدان اولیه بود راحت می‌پذیرفتند و چندان در محل نقد قرار نمی‌گرفت و به سرعت منتشر می‌شد.

مارک شولر^۱ در مقاله «سیره و تفسیر محمد کلبی درباره یهودیان مدینه»، به بررسی روایات منقول از کلبی درباره آیات مربوط به یهودیان مدینه پرداخته است. استدلالات و تناقضات موجود در آنها را نشان داده است؛ هرچند منکر اهمیت این روایات نیست. به باور او آثار تفسیری و روایات موجود در آثار سنی اولیه چنان که آنها را در روایات مغازی می‌بینیم نه تلخیص شده از گزارش‌ها و نه سازگار شده با آنها بلکه برعکس مقدم بر آنها بودند. به علت به هم آمیختگی به حل مسائل فقهی، این روایات در آثار تفسیری محفوظ ماندند، در حالی که در سنت مغازی و سیره غالباً کنار زده می‌شوند.

لیتس^۲ هم موضوع مهم تفاوت نگاه شیعه و سنی را نسبت به حضرت محمد (ص) در مقاله‌ای تحت عنوان «سیره و مساله روایت» مورد بررسی قرار داده است. وی در این مقاله به بررسی روایت شهاب باران آسمان به هنگام تولد پیامبر (ص) بر اساس منابع شیعه و سنی

1. Marco Scholler

2. Leites

پرداخته است. وی به نقل از تور آندرا^۱ دو تصور متغایر از نبوت حضرت محمد (ص) بر اساس منابع شیعه و سنی ارائه کرده است. بر اساس تصور نخست، پیامبر (ص) صرفاً انسانی است که در برهه‌ای خاص از زندگی مسئولیت پیامبری بر دوشش نهاده شد. بنا بر تصور دوم، پیامبر (ص) یک موجود فوق بشری است که حیاط خاکی‌اش با یک انتخاب به نبوت متصف شد. از تحقیق آندرا این گونه پیداست که تصور نخست باب طبع علمای سنی است و تصور دوم در اصل محمول تکررات شیعی است که البته از همان اوایل در روایت‌های سنی نیز رایج بوده است.

محمد قاسم زون با مقایسه بخش مغازی سه کتاب المصنف، عبدالرزاق صنعانی (د ۲۱۱ق)، المصنف ابن ابی شیبه (د ۲۳۵ق) و صحیح بخاری (د ۲۵۶ق) به اثبات گزارش‌های این دو دسته در مورد رویدادی واحد پرداخته است (قاسم زمان، ۳۳ - ۴۷). به باور وی روایات اینان می‌تواند افق دید یک حادث را از لحاظ گزینش، ترتیب و ارائه گزاره‌های تاریخی آشکار سازد. به دلالت او، مواردی چون صلح حدیبیه وجود دارد که تفاوتی واضح میان تراثت صنعانی و ابن ابی شیبه از روایتی یکسان، به چشم می‌خورد. این در حالی است که در مورد قتل عثمان، ابن ابی شیبه بیشتر تمایل داشته به جای نقل روایات متعدد، بخش اعظم آنها را حذف کند. مولف در پایان چنین نتیجه می‌گیرد که رد پای بینش نوخاسته اهل سنت در جای جای «کتاب المغازی» و «الجمل» ابن ابی شیبه مشهود است. این بینش حاکی از آن است که جامعه اسلامی همواره در مسیر صحیح حرکت

می‌کند، خلفای راشدین همه بر حق بودند، عثمان به ناحق کشته شد، اما قتل وی شرافت و پاکی جامعه را زیر سوال نمی‌برد و سرانجام این که سردمداران جنگ جمل مرتکب اشتباه شدند، اما چون توبه کردند نباید مورد شماتت قرار گیرند. گزاره‌های حدیثی تشکیل مجموعه‌ای را می‌دهند که باید آن را نمونه‌ای از «تاریخ‌نگاری حدیثی» تلقی کرد (قاسم زبان، ۴۷).

علی بهرامیان نیز در مقاله‌ای تحت عنوان «اصحاب حدیث و مسأله تاریخ نیم سده ابن حجر» به این تفاوت توجه کرده است (بهرامیان، ۳۳۱ - ۳۴۰). به باور وی، به سبب مخالفت دسته جمعی محدثان با نقل اخبار مشاجرات بین اصحاب، تخطی اخباریان از این موضوع، غالب آثار اخباریان و مورخان اسیه از بین رفته، یا کمتر به طور کامل به دست ما رسیده است؛ همین بخالت تا حده دی‌نشان می‌دهد که از چه روی اخباریان تا این حد نزد اصحاب حدیث به تشیع و وضع و جعل اخبار متهم بودند. نمونه چنین قضایاتی را می‌توان در اظهارات محدثان و رجالیون اهل سنت درباره دوسن از جمله ابن اولیه یعنی واقدی و ابن سعد یافت. در حالی که عده زیادی از ایشان واقدی را دروغگو و سندساز می‌دانند (خطیب بغدادی، ۱۳/۳ به ۱۳/۴) و ابن همین افراد ابن سعد، شاگرد واقدی را که از فرط ملازمت با واقدی به «کاتب واقدی» مشهور بود، بسیار ستوده‌اند (همو، ۵/۳۲۱ - ۳۲۲). به گفته بهرامیان این تعارض به شیوه کار ابن سعد بازمی‌گردد که برای رعایت ضوابط و دیدگاه‌های اصحاب حدیث که چه بسا عقیده شخصی خود او نیز بود، از ذکر برخی حوادث خودداری کرده است. درباره ابن سعد و کتابش نیز تحقیقاتی صورت گرفته است. در